

Několik poznámek k úvahám o zásahu do sadových úprav na Karlově náměstí a na ostrově Kampa

Vnášení „soudobé stopy“ do historických objektů či jejich souborů je, jak se zdá v současné době velmi živým tématem a nevyhýbá se ani s historií spojené vegetaci městských parků. Základním rysem zdůvodněné soudobé stopy aplikované v historickém prostředí by měla být pokora, realizovaná formou, která bude minulost nejen respektovat, ale i dále rozvíjet, spojovat minulost se současností. Neměla by být nadřazeností či slavnostním pomníkem tvůrčí velikosti autora či momentálně činného „veřejného činitele“. Na to, že se tyto modernizační přístupy dotýkají sídelních vegetačních ploch, poukázaly velmi výstižně příspěvky v prvním letošním čísle našeho časopisu zabývající se parkem na Karlově náměstí a na Kampě. Jejich věcnou správnost a oprávněnost bych chtěl doplnit některými dalšími skutečnostmi, jež jsou z hlediska historického přezíravým postojem a z hlediska vztahu k vegetaci neodpovědným či neodborným přístupem.

V případě Karlova náměstí jde o sadové úpravy, které jsou jedním z mála kompletně zachovaných celků navržených Františkem Thomayerem, nejlepším zahradním a krajinným architektem, kterého kdy Praha měla. V souvislosti s řešením dopravy ve středu náměstí se předpokládá změna nivelety parku, určité přesměrování cestní sítě a s tím spojené narušení nejcennější části vegetace v kompozičně nejvýznamnějším středu náměstí. Nejedná se tedy o pouhou soudobou stopu, ale o úplnou změnu výtvarné podstaty parku. Zcela pošlapány a zneuctěny budou dva naprosto základní kompoziční principy, které zde byly autorem dovedeny do klasické dokonalosti.

Předně to je velkorysé vytvoření iluze souvislých travnatých ploch kompozičně sjednocujících rozmanitost navazujících výsadeb. Tento záměr je vytvořen jednak na neobvykle rozsáhlé ploše a jednak v podmínkách intenzívně rozčleněného prostoru soustavou chodníků a trasou Ječné ulice. Při pohledu z výšky běžného návštěvníka jsou všechny tyto technické prvky skryty. Mimořádnou hodnotu a formu mají tyto Thomayerovy terénní úpravy těsně po obou stranách Ječné ulice (Kombinace s květinovou výsadbou). Navrhované terénní úpravy tuto historicky mimořádně cennou hodnotu zcela zničí. Optická spojitost obou polovin parku bude sice formálně zachována, to je „bude tam vidět“, ale bohužel přes „technický plot“.

Druhým Thomayerovým ohroženým kompozičním principem bylo vytváření texturově podobných stromových skupin. Vznikaly kombinací druhů dřevin s podobným tvarem listu a celkového habitu. Výsledkem byly v detailu rozmanité a v kompozičním celku jednotné sestavy, čili rozmanitost v jednotnosti.

Tento princip velmi významný při tvorbě zejména přírodě podobných kompozic je právě v prostoru Ječné ulice realizován ve čtyřech velkých klasických seskupeních. Jejich ohrožení je dáno jednak nutností přímého odstranění a jednak pozvolnou změnou půdních podmínek v důsledku bezprostředně blízkých terénních úprav. V daném případě se jedná v kombinaci druhů s lichožpeřeným listem (jerlín japonský – *Sophora japonica* L., trnovník bílý – *Robinia pseudoacacia* L., pajasan žláznatý – *Ailanthus glandulosa* DESF., svitel latnatý – *Koelreuteria paniculata* LAXM., jasan ztepilý – *Fraxinus excelsior* L.) Tento typ kombinací dřevin lze jistě nalézt i v jiných parcích ČR, ale nikde ne v tak klasické a velkorysé kompoziční formě, která vytvořením dvou „vstupních bran“ začleňuje Ječnou ulici do kontextu celého parku a činí z ní jeho logickou, integrovanou součást. Jedná se tedy o naprosto ojedinělý případ začlenění technického díla do širšího krajinného či sídelního prostředí.

K perfektnímu stanovisku Klubu ve věci řešení parku na Kampě lze pouze dodat dva doplňky. Ovocný sad je diskutabilní předně z hlediska přírodních podmínek, protože valná část navržené plochy je částečně zastíněna vysokými stromy. Svědčí o tom neutěšený stav tří stávajících starých hrušní. Praha je využití ovocného stromu velmi mnoho dlužna. Jeho soudobá aplikace by však mohla mít i jiné formy, než architektonický rastr, který je v současné době velmi populární. Je jakousi soudobou stopou technicky myslících projektantů ve volném přírodním prostředí. (Např. nedávné úpravy lázeňského parku v Poděbradech, prostory dálničních nájezdů dálnice D11 aj.) Potlačení rozsáhlé stávající travnaté plochy je dokladem jednak určitého soudobého trendu upřednostňujícího výtvarnou hodnotu díla nad jeho hodnotou obytnou a jednak dokládá celkovou neujasněnost v pojetí obytných hodnot či forem při řešení skutečných občanských potřeb v podmínkách sídelních a krajinných vegetačních ploch. Při posuzování navrhovaných úprav na Karlově náměstí a na Kampě je aktuální položit si otázku, zda je toto řešení dáno věcnou neznalostí, osobní neodpovědností či pyšnou nadřazeností nad přírodou a historií. Otázkou by mohlo být i to, kdy se již konečně všichni zodpovědní a moudří začnou zabývat pro Karlovo náměstí otázkou naprosto základní, to je trestuhodně havarijním stavem porostů dřevin.

V rámci soudobých tendencí určité modernizace sídelních, krajinných a zejména pak historických vegetačních ploch by měla být mnohem více diskutována otázka jejich druhového složení nejen z hlediska ekologického a pěstebního, ale i z aspektů kulturně historických. Jednak proto, že mezi formou historické památky a její vegetační součástí by měl vzniknout výtvarný vztah a jednak z těch důvodů, že vegetační prvky do své plné funkčnosti dorůstají desítky let. Jejich pojetí by proto nemělo podléhat chvilkové módnosti, dlouhověkost by měla být hlavní estetickou (ne pouze ekologickou) hodnotou. Zvláštní estetickou hodnotou vegetace ve vazbě na historickou památku je určitá historická pravdivost, to je použití takových druhů, které byly aktuální v době vzniku památky.

Souznění dlouhověkosti a historické pravdivosti vytváří velmi cenné, souladné, výtvarné hodnoty díla. Řešení tohoto vztahu formou kontrastu (použití současných taxonů či introdukovaných dřevin) může být velmi účinné, nemá-li se však stát pohanou daného historického objektu musí mít odpovídající míru. V tomto smyslu by mělo být více diskuse i myšlení např. o vhodnosti platanu na Malostranském náměstí, o velmi příjemném použití našich domácích babyk na Staroměstském náměstí, o kontroverzním „rododendronovém houští“ u renesanční míčovny a barokního díla Matyáše Brauna v Královské zahradě Pražského hradu, o katalpách a jerlínovém háji zaclánějícím historickou novoměstskou radnici, o tom zda jsou ulice Na Příkopěch a Národní třída svojí zdařilou lipovou alejí „nečeských“ lip¹ více české než budoucí úprava Václavského náměstí s platany, které by dle jedné verze měly nahradit stávající lípy. V barokní či romantické zahradě je naopak bohatý sortiment nejen domácích druhů rostlin očekávan a je sám o sobě výtvarnou hodnotou. Výtvarný vztah technického prvku a jeho přírodního prostředí by neměl být chápán pouze v prostorovém či barevném vztahu, ale i na úrovni konkrétního druhu a v širších kulturně historických souvislostech. Samostatným diskusním polem ve věci druhové skladby vegetačních prvků by měl být i výklad o vzájemném vztahu jejich výtvarných a ekologických hodnot.

Prof. Ing. Jiří Mareček, CSc.
Katedra zahradní a krajinné architektury
Česká zemědělská univerzita v Praze

¹ Zde vysazená lípa stříbrná (*Tilia tomentosa* MOENCH.) není domácí, pochází z jihovýchodní Evropy.

Texty k pérovkám

1 – Schéma vytvoření dojmu souvislé travnaté plochy formou terénní modelace (Situace na straně parku se sochou paní Elišky Krásnohorské). Při pohledu z parku (A) je zcela zakryta příčná technická linie Ječné ulice. Nejvýznamnější podélný průhled parkem je tak kompozičně sjednocen nejen obvodním stromovým rámcem, ale i souvislou travnatou plochou. Při pohledu z Ječné ulice (B) je předně zakryt souběžný chodník, protože modelace na obou jeho stranách opticky splývají. Příliš prudká svažítost modelace při pohledu z této strany je „dojmově překryta“ nízkým květinovým záhonem. Je zde tedy vytvořena dobově velmi cenná trojnásobná iluze. Toto řešení se opakuje na obou protějších stranách Ječné ulice. (Částečné znehodnocení tohoto záměru je v současné době dáno jednak příliš vysokými druhy květin a červenobíle natřeným vysokým zábradlím na protější straně.)

2 – Dvě úrovně kompozičního začlenění Ječné ulice do rámce parku na Karlově náměstí. Tečkováním je vyjádřen plošný rozsah terénních úprav, které se ani zdaleka netýkají pouze zmíněného, těsného okolí ulice. Hustota tečkování vyjadřuje výškovou intenzitu úprav, které postupně přichází od Ječné ulice do navazujících rovných travnatých ploch.

Druhou úrovní začlenění Ječné ulice do rámce Karlova náměstí jsou čtyři, souměrně rozmístěné, výrazově podobné stromové skupiny (označeno šrafováním). Posuzováno z hlediska samotné Ječné ulice je tak vytvořen její důstojný čtyřbodový rámeček. Z hlediska širších kompozičních souvislostí parku jako celku tyto výsadby svojí druhovou skladbou, tedy tvarem, barevností a texturou plně zapadají do navazujícího vegetačního rámce. (Míra jejich odlišnosti, tedy kontrastu je s ohledem na druhovou skladbu okolních navazujících výsadeb přijatelná).

Texty k fotografiím:

A – Významnou kompoziční hodnotou základního, podélného průhledu parku na Karlově náměstí je souvislá, příčně nedělená travnatá plocha. Podstatou této dojemové iluze jsou rozsáhlé terénní modelace, které dosahují svého maxima u Ječné ulice.

B – Detail modelace těsně u chodníku Ječné ulice. Výtvarným záměrem květinového záhonu je odpoutání zájmu pozorovatele od neobvykle vysoké modelace. (Současně použité příliš vysoké květiny celý původní záměr znehodnocují – vytváří nápadnou příčnou linii při vzdálenějších pohledech.)

C – Jeden ze čtyř „vegetačních pylonů“ vstupu do Karlova náměstí. Využívání přírodních prvků (sestav) ve funkci výtvarných akcentů, které kompozici stmelují a současně spojují s navazujícím řešením, je jedním ze základních rysů Thomayerova stylu. (Analogické řešení je např. v Žižkových sadech v Hradci Králové).

D – Dvojnásobná nevhodnost nedávno realizované výsadby stromů před Novoměstskou radnicí. Jerlíny a katalpy rostly v době historické tvorby její tváře ve zcela jiných světadílech a je proto třeba zvážit, zda stupeň této nečasovosti je v daném prostředí vhodný. Až dorostou, zcela bezesbytku zakryjí hlavní dominantu parku. To je ta soudobá stopa?